

URZĄD WOJEWÓDZKI W SZCZECINIE
INSTYTUT BADAŃ SYSTEMOWYCH
Polskiej Akademii Nauk, Oddział w Szczecinie

**MODELOWANIE ORGANIZACJI
I SYSTEMY INFORMATYCZNE
W GOSPODARCE REGIONU**

Szczecin 1993

**MODELOWANIE ORGANIZACJI
I SYSTEMY INFORMATYCZNE
W GOSPODARCE REGIONU**

Praca pod redakcją
Prof. dr hab. Zygmunta DOWGIAŁŁO

Szczecin 1993

Publikacja zawiera referaty i doniesienia przygotowane na ogólnopolską konferencję zorganizowaną przez Urząd Wojewódzki w Szczecinie i Instytut Badań Systemowych PAN, Oddział w Szczecinie

Wykonano z oryginałów tekstowych dostarczonych przez autorów referatów

Publikacja finansowana ze środków Biura ds. Administracji Publicznej Urzędu Rady Ministrów

ISBN 83 - 85847 - 20 - 0

42846

DRUK ZAKŁAD POLIGRAFICZNY
ul. Ku Stajcu 97, 71-046 SZCZECIN tel. 759-04

Alfreda WINNICKA
Kazimierz WINNICKI

ANALIZA STANU ZRÓŻNICOWANIA PRZESTRZENNEGO BEZROBOCIA LUDNOŚCI WIEJSKIEJ W POLSCE

Celem referatu jest przedstawienie problemu związanego z polityką zatrudnienia i zasobami siły roboczej na obszarach wiejskich w układzie regionalnym.

Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)¹. Stopa bezrobocia ludności wiejskiej wahała się w przedziale makroregionalnym od 7,3% w regionie stołecznym do 16,3% w regionie północnym. Stosunkowo niski poziom bezrobocia, około 8%, miały wszystkie trzy makroregiony wschodnie, zbliżony do przeciętnego, około 9-10%, makroregiony: środkowy i południowy, a wyższy - około 12% - makroregiony środkowo-zachodni i południowo-zachodni. W podziale wojewódzkim rozpiętości były znacznie większe, od 4-6% głównie w szeregu województw makroregionów wschodnich do 20-22% w woj. koszalińskim, słupskim i szczecińskim. Wprawdzie reprezentatywność danych wojewódzkich jest mniejsza niż makroregionalnych, można chyba przyjąć, że w przybliżeniu poprawnie wskazują one na wzrost zróżnicowania stopy bezrobocia przy przejściu z jednego przekroju na drugi oraz na związki tego zróżnicowania ze specyfiką struktur społeczno-zawodowych ludności wiejskiej na po-

¹Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności BAEL zostały wykonane na zlecenie Głównego Urzędu Statystycznego w 1992 roku.

szczególnych terenach. W obu przekrojach stopa bezrobocia była naogół wyższa im wyższy odsetek ludności pozachłopskiej, zwłaszcza utrzymującej się głównie z pracy poza rolnictwem lub w byłym sektorze uspołecznionym rolnictwa. Wiąże się to nie tylko z rzeczywiście wyższym w tych grupach ludności, niż gospodarstwach chłopskich, poziomem bezrobocia jawnego, jak to np. ma miejsce w makroregionie północnym, lecz również ze stwierdzonymi uprzednio trudnościami pełnego uwzględnienia wszystkich kategorii bezrobocia w gospodarstwach chłopskich, co odnosi się zwłaszcza do makroregionów południowo-wschodniego i środkowo-wschodniego. Późniejsze badania wykazały na ogół podobny kształt przestrzennego zróżnicowania stopy bezrobocia na wsi, jednak z reguły na wyższym poziomie. Według BAEL 92.III. zwiększyła się ona w porównaniu z poprzednim badaniem we wszystkich makroregionach, z wyjątkiem południowo-wschodniego, w których zmniejszyła się z 8,0% do 7,2%.

Największy wzrost, powyżej 10% wystąpił w makroregionie stołecznym (z 7,2% do 9,3%), północnowschodnim (z 8,0% do 9,3%) i południowym (z 9,7% do 11,0%). W pozostałych makroregionach natężenie bezrobocia zwiększyło się o 5-10%.

W obu badaniach natężenie bezrobocia na wsi było z reguły mniejsze niż w mieście, przy czym największe różnice występowały w makroregionach wschodnich, a najmniejsze w makroregionie północnym, w którym wg BAEL 92.II. stopa bezrobocia w populacji ludności wiejskiej była nawet nieco wyższa niż miejskiej, a wg BAEL 92.III. była bardzo podobna w obu populacjach. Wiąże się to z przewagą na obszarach wiejskich tego regionu państwowych gospodarstw rolnych, których pracownicy należą do najbardziej zagrożonych utratą pracy.

Stopa bezrobocia wg makroregionów, miejsca zamieszkania i płci

Makroregiony	OGÓLEM			MĘŻCZYŹNI		KOBIECY	
	ogółem	miasta	wieś	miasta	wieś	miasta	wieś
<u>Ogółem</u>	12,9	15,1	9,6	13,8	9,1	16,6	10,2
stołeczny	11,5	14,1	7,3	13,7	6,9	14,5	7,8
północny	15,6	15,4	16,3	14,5	13,9	16,4	20,1
półn.-wsch.	14,4	20,8	8,0	21,9	8,0	19,4	8,1
środkowy	14,4	17,1	9,3	17,0	11,0	17,2	7,5
środk.-zach.	13,3	14,6	11,7	12,5	9,5	16,9	14,6
połudn.	11,2	11,7	9,7	8,2	7,3	16,2	12,8
połudn.-wsch.	11,2	15,5	8,0	14,4	8,5	16,8	7,5
środk.-wsch.	12,1	17,6	7,8	17,8	9,2	17,3	6,3

Główne kierunki przestrzennego zróżnicowania ukrytego bezrobocia w rolnictwie indywidualnym pośrednio ilustrują dane o liczbie pracujących na 100 ha w poszczególnych regionach. Według BAEL 92.III. wartość tego wskaźnika wynosiła od 13 w makroregionie północnym do 43 w południowo-wschodnim oraz środkowo-zachodnim i południowo-zachodnim, natomiast w pozostałych makroregionach wyższy i bardziej zróżnicowany (23-28 osób). Warto zauważyć, że geografia ukrytego bezrobocia, zwłaszcza usytuowanie wartości skrajnych, przypomina odwrotny obraz przestrzennego zróżnicowania bezrobocia jawnego.

Liczba ludności pracującej w rolnictwie na 100 ha jest silnie odwrotnie skorelowana z wielkością gospodarstwa rolnego.

Tabela 2

Pracujący głównie w rolnictwie indywidualnym (I) na 100 ha powierzchni ogólnej i 1 gospodarstwo (działkę) wg grup obszarowych i makroregionów na podstawie BAEL 92.III.

Wyszczególnienie	Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego (działki) w ha	Pracujący			
		na 100 ha pow.og.		na 1 gospod. (działkę)	
		razem	w tym mężczyźni	razem	w tym mężczyźni
Ogółem	6,1	24,4	12,5	1,47	0,76
Według powierzchni ogólnej					
do 1 ha włą.	0,5	78,9	35,4	0,38	0,17
1,1 ha i >	7,6	23,4	12,1	1,78	0,92
1,1 - 2,0	1,6	65,7	29,1	1,04	0,46
2,1 - 5,0	3,5	41,9	20,1	1,48	0,71
5,1 - 10,0	7,4	27,4	14,3	2,03	1,06
10,1 ha i >	16,7	14,0	7,9	2,29	1,29
Według makroregionów					
stołeczny	7,1	23,4	12,7	1,67	0,91
północny	10,5	13,1	7,9	1,37	0,83
półn.-wsch.	12,2	17,8	9,8	2,17	1,19
środkowy	5,9	26,2	14,0	1,54	0,83
środk.-zach	8,8	17,3	9,4	1,53	0,83
połudn.-zach.	5,6	17,8	9,6	0,99	0,53
południowy	3,2	24,5	11,3	0,79	0,36
środk.-wsch.	5,5	28,0	14,4	1,53	0,79

Zróznicowania przestrzenne potwierdzają tę prawidłowość, wnosząc zarazem do niej pewne nowe, istotne elementy. Jak bowiem wskazują

dane tabeli, w niektórych regionach, mimo podobnej przeciętnej wielkości gospodarstwa rolnego, poziom zatrudnienia różni się w sposób istotny. Główną przyczyną tych różnic są różne na poszczególnych terenach możliwości pracy poza gospodarstwem. Im są one większe tym słabiej mały obszar gospodarstwa generuje wysoki poziom zatrudnienia w rolnictwie, zwłaszcza mężczyźni.

Przedstawione dane mówią nie tylko o bieżących, lecz również o potencjalnych rezerwach siły roboczej związanych z poprawą struktury obszarowej gospodarstw rolnych. W tym przypadku skala rezerw jest szczególnie duża. Samo tylko podwojenie przeciętnego obszaru gospodarstwa rolnego oznaczałoby zwolnienie prawie połowy obecnej liczby pracujących w rolnictwie indywidualnym, a zbliżenie się do poziomu zatrudnienia na 100 ha w RFN² z końca lat 80-tych zmniejszenie liczby o dwie trzecie.

Poziom aktywności zawodowej ludności związanej z rolnictwem indywidualnym jest znacznie wyższy niż pozostałych grup ludności wiejskiej. Na to składa się wiele przyczyn, wśród których jedną z głównych jest specyfika stosunków i organizacji pracy w tych gospodarstwach, zakładająca i umożliwiającą udział w pracach rolnych prawie wszystkich zdolnych do pracy członków rodziny. Sprzyja temu również bliskość warsztatu pracy i miejsca zamieszkania, duża różnorodność prac rolnych i przysposobienie do ich wykonania od wczesnych lat młodzieńczych oraz istnienie wielu prac prostych niż wymagających specjalnych kwalifikacji.

Także po włączeniu rolnictwa chłopskiego do powszechnego systemu zabezpieczenia społecznego i zniesieniu większości ograniczeń uprawniających do uzyskania renty i emerytury, część rolników w podeszłym wieku nadal pracuje. Trzecią ważną przyczyną niższej aktywności zawodowej w rodzinach chłopskich jest na ogół niższy stopień skolaryzacji młodzieży,

²Dane dla RFN wg: Land-und Forstwirtschaft, Fischerei, Fachserie 3, Reihe 2.2. Arbeitskräfte, 1988.

oraz większe możliwości łączenia nauki z pracą w gospodarstwie rolnym.

Głównym źródłem utajonego bezrobocia w rolnictwie, albo co najmniej nie tylko jest rozdrobnienie struktury obszarowej, lecz ograniczone możliwości zatrudnienia poza gospodarstwem.

Zapewnienie równowagi gospodarki wymaga uwzględnienia aspektów związanych z polityką zatrudnienia i niedopuszczenie do zagrożeń z tym związanych.

W warunkach przejścia do gospodarki rynkowej i wystąpienia problemu bezrobocia o różnym nasileniu w różnych regionach występuje problem opracowania środków pobudzających aktywność zawodową ludności wiejskiej.

Problemy pobudzania aktywności zawodowej wymagają indywidualnego rozpatrywania z punktu widzenia społecznych warunków poszczególnych regionów.

Wymaga to opracowania analizy diagnostycznej istniejącej sytuacji w zakresie rezerw siły roboczej i występujących tendencji.

Analiza ta winna objąć również problemy dotyczące możliwych kierunków aktywizacji gospodarczej danego regionu, miejscowości.

W szczególności należy położyć nacisk na problemy wielofunkcyjnego rozwoju wsi. Dotyczą one szerokiego zakresu aktywności gospodarczej, które mogą być rozwijane na danym terenie. Duże rezerwy siły roboczej mogą umożliwiać rozwijanie pracy chałupniczej, wytwarzania półproduktów, uruchamiania filii zakładów przemysłowych.

W poszczególnych regionach ważną rolę mogą spełniać takie działalności jak turystyka, gastronomia, rekreacja, sport. Problem ten wymaga realizacji badań i uogólnienia najlepszych doświadczeń. Tereny wiejskie są niedoinformowane o możliwościach korzystnych działań ekonomicznych i ta luka powinna być przezwyciężona.

Reasumując, należy stwierdzić, iż zapewnienie równowagi gospodarki wymaga uwzględnienia aspektów związanych z polityką zatrudnienia i niedopuszczania do zagrożeń z tym związanych. Polityka gospodarcza gminy ma pewien wpływ, nie tylko na rozwój gospodarczy, lecz także na stopień bezrobocia w gminie.

IBS

42846